

פרשת תולדות

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
17:47	17:13	16:23*	י-ם
17:42	17:10	16:19	ת"א
17:42	17:10	16:19	חיפה
17:46	17:13	16:23	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 16:03

כבוד מהו

ובזה בנין מדוע רבן גמליאל העיד על עצמו שכל מעשיו הינם אחוז אחד מעשו, שאע"פ שלא נפל במעשיו מעשו, אבל החלפת הבגדים שעשה עשו הראה יותר מכל כמה הוא מכבד את אביו, שהרגיש שהוא משרת מלך ממש, ולכן היה לובש בגדי מלכות, ולכן לא הסתפק המדרש לומר שעשו שימש בבגדי מלכות, אלא הוסיף שהיה אומר בפיו שאין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות. כך הוא היה אומר ומרגיש שאביו יצחק מלך ממש. והרגשה זו אינה משהו חיצוני ואינה ניתנת לחיקוי, אלא זה צריך לבוא מן הלב, ואם אינו מרגיש בליבו פנימה שאביו הגדול שבגדולים ושצריך להחליף את בגדיו לאדם רם וגדול כמוהו, גם אם יחליף את בגדיו לא יועיל, ולכן רשב"ג עם כל זה שידע איך עשו היה מכבד את אביו, אך מכיון שלא הרגיש כך בליבו פנימה כלפי אביו, אינו יכול לעשו שקר בנפשו ולבוא עם בגדי מלכות לפני אביו בזמן שאינו מרגיש כך. ואפשר שהסיבה לכך שעשו הרגיש כזו הערכה לאביו, מפני שבאמת ראה את עושרו וכבודו הגדול, כמו שמסופר בפרשתנו (כ"ו י"ב ג'), עד כדי כך שהעולם היו אומרים, זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך מלך גרר (כמבואר ברש"י שם י"ג א'), והוא היה בן של אברהם שהיה אב המון גוים שכל מלכי האומות כבדוהו, ומן הסתם גם את בנו יצחק, ואף אבימלך מלך גרר ושר מבאו באו לכרות ברית עם יצחק, כמסופר בפרשתנו. ועשו בראותו את כל אלה היה מכבד את אביו כבוד גדול כמלך שבאמת ראהו מלך. [ובשל כך רק את אביו הוא כיבד כבוד גדול ולא את אימו, שבה לא ראה את המעלות הללו]. אולם לעומתו רשב"ג שהיה בעת גלות רומי הקשה, שרמסו את כבוד הגדולים, ולקחו את גדולי ישראל והוציאו אותם להורג, ממילא לא ראה באביו מלך, אבל כבדו כבוד גדול על עצם היותו אביו שהביאו לחיי עולם הזה והבא, ומצווה עליו מן התורה לכבדו. ובשל כך השווה עצמו רשב"ג לעשו, ששניהם היו בני אנשים גדולים, וכבדו את אביהם כבוד גדול, אלא שעשו עשה מפני שכך הרגיש בליבו, ורשב"ג עשה מפני מצות ה' עליו, ונמצא שבאמת מעלת רשב"ג עולה על עשו עשרת מונים, שהוא לשם מצוה מצוה נתכוין, ואילו עשו סך הכל ביטא את רגשותיו ולא התכוין למצות בוראו.

אלא שבכל זאת אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ומצוה זו היא שעמדה לו לעשו הרשע לחיות מאה וארבעים ושבע שנים בכח גדול ובלא לאות, וללא שהרגו חושים בן דן עוד היה מאריך ימים ושנים, וזכה למלכות עד הדור האחרון ממש, והכל מפני כבוד אביו. אך לא זכה לקבל את השלטון האמיתי, שכן לא עבד את ה', אבל אכל שכרו בעולם הזה. ואולם ממנו נלמד שאם אנו נקיים את מצוות ה' וביניהם בודאי גם את כבוד אביו ואימו, ונעשה זאת באות התלהבות ושמחה של עשו, מתוך אותה תחושה שאנו עובדים למלך מלכי המלכים, אך מפני שהוא ציוה, כבר שכרנו מובטח (זברים ה' ט"ז) למען יאריך ימיך ולמען ייטב לך, וכדברי רבותינו (קידושין ל"ט): למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריך ימיך לעולם שכולו ארוך. אחים יקרים, אמנם כבר נתבשרנו מפי הנביא (ישעיה כ"ו י"א) בַּיְבֹשׁ קִצְרֵהָ תִשְׁבְּרֶנָּה, ופירש רש"י: כלומר כשתכלה זכות מעט שכיבד את אביו אז תשברנה סעיפיה. ואולם בודאי אם נוסיף אנו לכבד את אבינו שבשמים מלך מלכי המלכים, את מצוותיו את תורתו וחכמיו, וכמובן גם את הורינו שעליהם נצטוונו, בודאי שנזכה להגדיל זכויותינו ולכלות את זכות עשו, ובא לציון גואלנו במהרה בימינו.

הנה בפרשתנו אנו קוראים על עשו ויעקב, ולמרות שעשו הינו רשע גדול התורה מציינת לנו מצוה אחת שעמדה לו, והיא מצות כבוד הורים, ובס"ד במאמר זה נתבונן בפרשה ונראה מה היה כוחו של עשו במצוה זו, ומאובי תחכמי מצוותיו.

הנה הפרשה מספרת לנו ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, ופשטות הדברים שעשו היה מאכיל כל הזמן את יצחק מצידו, שהיה צד וצולה ומביא לאביו שיאכל, ובכדי להבין את משמעות הדברים בצורה נכונה צריכים אנו להמחיש יותר. עשו בן ששים שנה ויותר, יש לו אשה וילדים, וכאשר הוא יוצא לצוד הוא חושב על אביו יצחק להביא לו לאכול מן הציד, ואע"פ שיצחק לא היה זקוק לעשו, שכן רבקה אמנו היתה חיה וקיימת והיתה אשת חיל עטרת בעלה ועזרתו בחיים, והכינה לו מאכלים כאשר אהב, וכמו שראינו שאמרה ליעקב (כ"ז ט'), אך בכל זאת עשו מרגיש חובה לנפשו להביא תמיד לאביו מצידו, ולזכות להאכיל אותו, וזה כבר גדולה ומעלה.

והנה במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ה פסקה טז): אמר רבן שמעון בן גמליאל, כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממה ששימש עשו את אביו, אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכים, ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים, אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות, אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות. עכ"ל.

וצריך להבין את דברי המדרש, מדוע רשב"ג אומר ששהכבוד הורים שלו זה רק אחוז אחד מעשו, והלא הוא מעיד על עצמו שכל ימיו שימש את אביו, וההבדל היחיד בינו לבין עשו הוא שרשב"ג לא היה מחליף את בגדיו בעת ששימש את אביו ואילו עשו החליף לבגדי מלכות, האם החלפת הבגדים היא תשעים ותשע אחוז מכבוד ההורים. ועוד נשאל, מדוע באמת לא החליף רשב"ג את בגדיו והיה זוכה להיות גם הוא כעשו מאה אחוז בכבוד הורים, אמנם בודאי יש קושי בדבר אבל בכל זאת האם אדם רם המעלה כרשב"ג שלימים נהיה נשיא ישראל, שמוכן לעשות הכל לכבוד אביו, האם הקושי הזה יעצור אותו.

ובכדי שנבאר נקדים דברי הגמרא (קידושין ל"א): יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי העולם הבא. ופירש רש"י: שפסיוני הוא עוף חשוב ושמן, מין שליו שירד במדבר, ואפילו שמאכיל את אביו דבר כזה חשוב ונענש עליו, שמראה לו צרות עין על סעודתו. ולעומת זאת יש מטחינו בריחים שהיא מלאכה קשה ומביאו לעוה"ב, שמכבדו בדברים טובים ונחומים ומטיל עליו את המלאכה בלשון רכה ומראה לו צורך השעה שאינן יכולין להתפרנס אלא ביגיעה זו. עכ"ל.

מכאן אנו למדים שכבוד הורים, ובכלל כל מצוה שיש בה ענין של כבוד, הינה תלויה בליבו של האדם, אם עושה אותה בלב טוב ושמח, אם רוחש באמת כבוד לאביו, אז המצוה היא מצוה, ואם עושה את המצוה ורוטן בליבו, ואינו מכבד באמת, אינה מצוה אלא עבירה. נמצא שכמה שהאדם עושה אותה בלב שמח ומכבד, כך המצוה מתעלית יותר, וכמובן שיש ללב השפעה גם על מעשיו החיצוניים, על דבורו ומראהו ולבושו, שכמה שירגיש כבוד והדר לשרת את אביו, ידבר אליו בכבוד ויראה בכל מעשיו את הזכות הגדולה שנפלה בחלקו.

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג.)

הנהגות לסדר הלילה (המשך, תיקון חצות)

המעלה שלפני תיבה. [וכל האמור לא לשבת על גבי כסא קטן או כרית או אפילו על מדריגה, הכל לכתחילה לקיים דברי רבנו האר"י, אמנם מי שקשה לו יכול לומר תיקון חצות בישיבה, שלא גרע מאבל שמדין התלמוד צריך לישב על הקרקע, ואם הוא חולה או זקן יכול לישב על הכסא, כמבואר בט"ז (י"ד סי' שפ"ז ס"ק א'). ומה גם שלפי הפשט לא מצאנו חיוב כזה לישב על הקרקע בתיקון חצות, וגם זוהר הקדוש לא הצריך זאת, ולכן נראה שמה שכתב רבנו האר"י הכל הוא דרך אבילות, ומי שלפי המציאות אינו יכול, יכול לאומרה בעודו יושב].

לג. והנה מפורש בדברי האר"י שישב מתחילת תיקון רחל, ולא ביאר במפורש עד מתי, אולם ממה שכתב בסוף תיקון לאה שיקום ממקומו וילמד תורה במקום אחר, מבואר שישב לארץ עד אחר תיקון לאה, וכ"כ הבא"ח (שם אות י') בפשטות שהישיבה מתחילת תיקון רחל ועד סוף תיקון לאה, וכ"כ בשמו הכה"ח (סי' א' ס"ק י"ח). [ואולם רבנו הגר"ח פלאגי סובר שצריך לשבת על הארץ רק בתיקון רחל ולא בתיקון לאה, עיין בכף החיים (סי' ג' אות ל"א) ובהערת המהדיר (הערה 72) ידידי המא"ר שציין לכל ספריו שדבר בזה, ואמנם אין הלכה כמותו, וכבר הזכיר בספרו רוח חיים (סי' א' אות כ"ג) שלפי המהרש"ו והיינו לפי שער הכונות שבידנו, צריך לשבת על הקרקע גם בתיקון לאה]. ואם אין אומרים תיקון רחל רק לאה, כתב הבא"ח (שם) שאינו צריך לישב לארץ.

לד. עוד כתב רבנו האר"י שהישיבה צריכה להיות ליד הפתח סמוך למוזזה, שהפתח רומז אל השכינה, והשכינה כעת יורדת לגלות, ואמנם לא נתבאר בדברי רבנו האר"י אם פתח ביתו ממש או אפילו פתח של אחד החדרים, וכנראה מפני שבזמננו רוב הבתים היו בנויים בצורה כזו שנכנסים מן החוץ אל חדר אחד גדול ובו נמצא הכל, ולכן נראה שמי שיכול לישב ליד פתח הבית, עדיף לעשות כן, [שנראה שפתח הבית ממש מרמז יותר אל השכינה, וכן נראה לדייק מדברי הבא"ח (וישלה י"א) שכתב עדיף יותר שהפתח יהיה פתוח אם אין שם קרירות, והנה אם כונתו על אחד החדרים מדוע שיהיה שם קרירות יותר מן החדר עצמו מאחר שהדלת הראשית סגורה, ולכן נראה שכונתו לפתח הראשי, ואולם אינו מוכרח]. ואולם מי שאינו יכול מחמת מיקום וכיו"ב, או בימות החורף שנכנס משם קור, יכול לישב בפתח אחד החדרים.

לה. חליצת מנעליו, מלשון רבנו האר"י שכתב: ותסיר המנעלים ותשב יחף, משמע שצריך להיות יחף ממש ולא די בגרבים, אולם כיון שכאמור זו רק חומרא, ומי שקשה לו ישאר עם גרבים, ומי שגם זה קשה לו, ובפרט בימות החורף, לא יחלוץ מנעליו כלל. [ומה גם שיש להעיר שבזמננו המנהג שלא לילך בלא גרבים, וא"כ יש להזהר שלא יגלה את רגליו אפילו בביתו, וכמו שכתב המש"ב (סי' ב' ס"ק א') שצריך ללבוש הגרבים תחת הסדין שלא לגלות את רגליו, ואולם בזמננו המנהג היה לילך בלא גרבים אפילו ברחוב וא"כ היה מותר לגלות רגלם. ועוד יש להוסיף שלפי האומרים שלא ישב על הקרקע ממש, א"כ הוא הדין שלא ילך יחף, וכבר כתב הברכי יוסף שבגדיו אינם מועילים, וא"כ אפילו בגרבים צריך זהירות לשים בגד מתחת לרגליו, וכנראה שכל זה כלול באזהרת הבא"ח לשים בגד תחת כל מקום מושבו].

ל. עיקר התיקון חצות היא האמירה של הנוסח המתוקן בבכיה ובצער על החורבן, אולם ישנם כמה דברים נוספים שכתב רבנו האר"י לעשותם בעת תיקון חצות: ישיבה על גבי הקרקע, חליצת מנעליו, לעטוף ראשו כאבל, ולשים אפר מקלה על ראשו במקום הנחת התפלין. (שער הכונות דרוש תיקון חצות). ונראה שדברים אלו אינם מעכבים את אמירת תיקון חצות, [וכנראה שמפני כך רבים וטובים לא נהגו בהם, מ"מ בודאי שמי שעושה כן תבוא עליו ברכה]. אלא רק מוסיפים התעוררות לחוש את צער השכינה, ובאמת העושים אותם מרגישים התעוררות גדולה יותר לצער ולבכי, ונברר בס"ד הנהגות אלו למי שרוצה לנהוג כן היאך יעשה אותם על הצד הנכון ביותר כפי ההלכה. [ואמנם לא דובר בזה רבות בספרי הפוסקים, ולכן נכתוב כפי הנראה לעניות דעתנו מדברי רבנו האר"י].

לא. לפי רבנו האר"י צריך לשבת על הקרקע, ובאמת מפשטות דבריו משמע שהיו יושבים על הקרקע ממש, שאם היה סבור שאסור לשבת על הקרקע ממש, היה מצוה לשים איזה בגד שמפסיק. [ובאמת שכך משמע מהתלמוד והפוסקים בהלכות אבלות ותשעה באב שהיו יושבים על הקרקע ממש]. אולם האחרונים כתבו שעל פי הקבלה לא ישב על הקרקע ממש ואפילו בבגדיו, אלא ישים איזה מטפחת או סדין שיפסיק בין הקרקע לבינו, (עיין ברכי יוסף סי' תקנ"ב אות ח', וברוח חיים סי' תקנ"ד אות ב' ועוד), וישים הבגד בכל מקום מושבו. (בא"ח וישלה אות י"א). [אלא שיש להעיר מדוע התיחסו האחרונים לקבלה זו שאינה מקבלת רבנו האר"י, ובפרט החיד"א שכותב בספריו כמה פעמים שבעניני הסוד אין לנו לקבל אלא דברי רבנו האר"י, ולא לכל אשר יאמר כי יש סוד בדבר. וראיתי למי שציין לדברי הגמרא בברכות (ס"ב:) על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע, ובאמת ששם אינו מדבר אלא בשכיבה ולא בישיבה, והחילוק ביניהם ברור, ואדרבה מהמשך הגמרא מוכח שאפשר לשבת על גבי קרקע, שכן היא אומרת על כל מושב שב חוץ מן הקורה, ומשמע שעל הקרקע אפשר לשבת. ודו"ק].

לב. לגבי ישיבה על גבי כסא קטן או כרית, מדברי הפוסקים מבואר שישים בגד קל שיפסיק בינו לבין הקרקע, כגון מחצלת או סדין וכיו"ב, ומשמע שאינו נכון לישב על גבי כרית או כסא קטן, אפילו שאין בגובהו טפח, וכן מוכח מדיני אבל שלא התירו לו כרית וכסא אלא על גבי הקרקע. [וכמפורש בשו"ע (י"ד סי' שפ"ז) ובש"ך (ס"ק א') ובט"ז (ס"ק א'). ומה שעושים כיום כסאות לאבלים שאין בגובהם ג' טפחים, אינו נכון ע"פ ההלכה והם צריכים לשבת על הקרקע ממש, ולפי גירסת הראשונים היא גמרא ערוכה, כמבואר ברי"ף (י"ח). וברא"ש (סי' צ"ח) וברמב"ן וטור ועוד. ואמנם בספר חזו"ע (אבלות ח"ב עמ' רנ"ח רנ"ט הערה ג') כתב להקל בישיבה בכסאות אלו, ע"פ דברי אהרן מהאחרונים שהביא דברי הירושלמי ע"ש, ואולם המעיין יראה שמבואר בדברי הראשונים הללו שהבבלי חולק על הירושלמי, ואולם חולים וזקנים בודאי יכולים להקל בזה באבלות וכ"ש בתשעה באב]. ולשבת על מדריגה כשהוא למעלה ורגליו פשוטות למטה ממנה, גם כן נראה שאינו נכון, וכ"כ במנהגי מהרי"ל (הלכות תשעה באב אות כ"א) שמהרי"ל ישב ממש על הרצפה ולא על גבי